

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

וירא- תשס"א - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

בכל ע"ש לפני הדלקת הנרות, לומדים מתפללים מנחה וקבלת שבת ואח"כ חוזרים לביתם ברגל, וכיום לרגל המהומות גם זאת מנעו מהם. אבל זו מניעה זמנית ועתידיים לחזור למקום ולהרחיבו.

קום ברק

כשבאנו לכאן היום לאפרת היא בית לחם, השיעור הועבר מבית הכנסת 'חסדי אבות', אשר חולל לפני כחודש ע"י האוייב לא יכולנו לנסוע אלא בדרכים עקלקלות מחמת הסכנות האורבות בדרכים, ונוכרתי בשירת דבורה האומרת שהיו הולכים בדרכים עקלקלות, עד שאמרה שופטים ה', ו' "חדלו ארחות והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות" עוקפי שוב. ופירש רש"י: "היו יראים ישראל לצאת לדרכם מפני העו"ג והיו הולכים דרך עקלתון בהחבא".

ודבורה הנביאה אמרה לברק בן אבינועם "קום", אתה חייב להיות בעמדת התקפה ולא להתגונן מפני סיסרא, ואכן כן עשה שופטים ד' פסוקים י"ד, ט"ו וברק הרי הסס מתחילה ללכת לקרב. עד שעודדה אותו דבורה ואמרה לו: אנחנו צריכים להשתחרר מעול הגויים וללכת "על דרך" המלך, ולספר נפלאות ה' "קום ברק ושבה שביך בן אבינועם", מדוע אתה ממתין, מדוע אתה ישן, קום וצא למלחמה והקב"ה יעזור לך. "מן השמים נלחמו הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא", יש סייעתא דשמיא, ואם תירדם ואם תישב בשקט המצב יחמיר יותר ויותר ועוד כבישים יסגרו. ואז גם אמרה לו: "לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך בה כי ביד אשה ימכור ה' יוכי היינו, אתה ממתין שידחפו אותך שילחצו עליך העם היהודי שלא תיכנע ללחץ אוייב "זו לא תפארתך".

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

בסוף דבריה אומרת דבורה הנביאה: "כן יאבדו כל אויבך ה' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ותשקוט הארץ ארבעים שנה". ולא כמו שיוצא שר מממשלת ישראל והולך לפגוש רוצח בעיר עזה, וכשחוזר לארץ הוא בא מלא רחמים על אכזרי, ואומר שהם מסכנים, כל יום הם קוברים מתים והכלכלה שלהם נהרסת, וצריך להבין אותם ולרחם עליהם. וכבר אמרו חז"ל: "מרחמי רשעים אכזרי" מי שמרחם על הרשע הוא אכזרי על עם ישראל.

מה הוא רוצה שאנו נקבור מתינו? שנסבול בחיי יום יום ממארבים ורציחות, ושהכלכלה שלנו תיפגע? הרי הם עושים את כל המהומות והם משתוללים ואנחנו מתגוננים. וע"ז אומרת דבורה הנביאה, "כן יאבדו". "ואוהביו" "אוהבי השם יתברך הולכים וחזקים" כלשון רש"י. הוא חייב להתחרט על מעשיו שנתן להם חלקים מארץ ישראל שמהם יוצאים המתפרעים, ונתן להם נשק על חשבון משלם המסים היהודי, והם משתמשים בנשק נגדנו.

קום עלה

עוד חשבתי שאולי צריך לעשות שינוי השם לצבא כמו שעושים לחולים מסוכנים, כי המצב היום מסוכן וכנראה יש מחלה, ובמקום לקרא להם צבא הגנה לישראל, נקרא להם צבא התקפה לישראל. ובפרט באומות שכשרק מתגוננים עולים עליך עוד ועוד, אבל כאן צריכים לומר לו קום תקוף בלי חשבונות. בבחינת "הבא להורגך השכם להורגו", לומר לברק ולאנשי הצבא אל תבליגו "קום".

חרבם תבא בלבם וקשותם תשברנה

דבור זה שרואים ישמעאלים שמחללים מקום קדוש, כמו שחללו מקום קדוש זה שאנו נמצאים בו באפרת ביכ"ג 'חסדי אבות', שפרצו בו בלילה כגנבים וציירו צלבים וטנפו וקרעו חומשים, אני יכול לומר בבטחה שאין הם מזרע ישמעאל אלא אספסוף ומתפרעים מופרעים שאסף המ"ח שלהם מכל צרוע וכו'. וכשהם רואים מקומות קדושים שמרבים בהם תפילה וקדושה הרי זה כצינים בעיניהם. וה' יעזור ש"חרבם תבא בלבם וקשותם תשברנה".

השיעור לעילוי נשמת: מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע: וירא

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

הלכות עציץ נקוב ודיני שמיטה

ואקברה בדרך אפרת

אנו נמצאים ב"אפרת" אשר היא למעשה בית לחם, וקבורתה של רחל אמנו ע"ה היתה צריכה להיות לפחות כאן, אם לא במערת המכפלה. אבל לדברי רש"י בראשית מ"ח, ז' אומר לו יעקב אע"ה ליוסף הצדיק שהיא נקברה בדרך אפרת, "דע לך שעפ"י הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבזראדן" וכו'.

היינו, שנקברה על אם הדרך על פי הדיבור, וע"כ אין ליוסף טענה מדוע לא קבר אותה במערת המכפלה ואפי' לא באפרת היא בית לחם. ועל מקום קבורתה אין אנו צריכים להסתמך על מה שמובא בספרי ההיסטוריה של אומות העולם - נוצרים וישמעאלים המאשרים את המקום. לנו די מספיק במה שאמרו חז"ל, ומובאים ברש"י ורמב"ן ושאר המפרשים. וברור שדברי רש"י בראשית מ"ח, ז' "כברת ארץ - מדת ארץ והם אלפיים אמה", היינו, אלפיים אמה שהם כק"מ אחד עד אפרת בית לחם, נאמרו ברוה"ק. וכבר כתב הרמב"ן שם שהיא נקברה "ברמה שהיא עיר בארץ בנימין".

וכבר הגאון באר שבע בספרו 'צידה לדרך' ואחרים, הניחו דברי רמב"ן אלו בצ"ע, וכן מה שכתוב בשמואל א' פרק י' פסוק ב' שאמר שמואל הנביא לשאול: "בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימין בצלחצח". ומקשים: הרי היא נקברה בבית לחם גבול יהודה? ועיין שם כיצד מסבירים רש"י, רד"ק ומצודות ושאר מפרשים. אבל ידוע כי הרמב"ן התחיל לכתוב את פירושו בגולה ואח"כ עלה לארץ, ובפרשת וישלח פרק ל"ה פסוק ט"ז כותב: "זה כתבתי תחילה ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלים שבח לקל הטוב והמיטיב, ראיתי בעיני שאין מקבורת רחל לבית לחם אפי' מיל אלפים אמה, והנה הוכחש הפירוש הזה וגם דברי מנחם, אבל הוא מידת הארץ כדברי רש"י וכו'. ואח"כ הוסיף וכתב לאפוקי מה שכתב בפרשת ויחי: "וכן ראיתי שאין קבורה ברמה ולא קרוב לה, אבל הרמה אשר לבנימין רחוק ממנה כארבע פרסאות, והרמה אשר בהר אפרים רחוק ממנה יותר משני ימים. על כן אני אומר שהכתוב שאומר 'קול ברמה נשמע' מליצה בדרך משל לאמור כי היתה רחל צועקת בקול גדול" וכו'. ובוזה מתורץ מה שמקשים על הרמב"ן כי אחר שראה במו עיניו חזר בו ועיין לספר 'כפתור ופרח' פ"י ופרק י"א "מירושלים לדרום ביותר כמו שעה שם קבורת רחל, ומשם לבית לחם כאלפיים אמה".

וכתוב בספר 'חיבת ירושלים': והרבה אחדים הולכים לקברה ומתפללים עליה שתשפיע במרום שהיא מבכה על בניה, ויש עיתים מזומנים שהולכים לירושלים ללמוד שם כל היום וכל הלילה בעשיית, ובפרט ביום י"א חשון שבו מתה שהרי ילדה את בנימין ומתה ביום לידתו, והוא נולד בי"א מרחשון וזהו תאריך פטירתה המדויק.

הרחיבי מקום אהלך

לפני קום המדינה היו הולכים לקבר רחל להתפלל, והמפתח היה בידי אביו של הרב הגאון בן - ציון פריימן ע"ה, והוא היה פותח בער"ח ובחודש אלול ובעשיית, וביום י' חשון יום ולילה ויום והיתה סגולה להניח אותו מפתח מתחת למראשותיה של אשה שהיתה מקשה בלדתה והיה נעשה עי"ז ניסים ונפלאות ליולדת, שיולדת בקלות.

לאחר שכבשו את המקום היה אפשר להתפלל כל יום, ורק ביום שישו אחה"צ נסגר המקום. ואמרנו לתושבי גילה שהיא השכונה הקרובה ביותר לקבר רחל, שילכו רגלי בשבתות ויתפללו שם במנין וכן עשו, וקבעו ללכת

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יֵרֵא - תַשׁ"ס א - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי זְצוּק"ל

ומבאר הריטב"א, בגיטין ז': שמדובר דוקא עד י' טפחים, אבל יותר מזה לא, ורבים החולקים עליו בזה.

ישנה מחלוקת בין הרמב"ם לרש"י בענין חיוב זה:

דעת רש"י אין זה אלא מדרבנן, וז"ל ד"ה חייב משום תולש: "דאינו נהנה שוב מריח הקרקע, ול"נ דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לתולש דאי חייב ממש קאמר לצורך היכי שרי רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח". וסברתו, משום שכשמרים את העציץ מהקרקע ליתדות או מהיתדות לקרקע עדיין יש יניקה ולא נתלש ממש. וע"כ אין בו איסור תורה, רק חז"ל החמירו ובמקום מצוה הקילו.

דעת הרמב"ם פ"ח מהלכות שבת ה"ד: "כל זרע שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו כגון אספסתא וסלקא, הקוצרו בשגגה חייב שתי חטאות וגבשושית של עפר שעלו בה עשבים והגביהה מקרקע על גבי יתדות חייב משום תולש. היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע". כלומר, לדעת הרמב"ם החיוב מדאורייתא ממש, ולא כרש"י שסובר שהחיוב הוא מדרבנן.

ורוצים לומר שמחלוקתם תלויה בגירסא בגמרא האם כתוב בדברי אביי חייב חטאת או חייב גרידא ברמב"ם לא הוזכר דין קינוח ובשו"ע מביאו. היינו, שלדעת רש"י, אפי"ן אם הגביהת מן הקרקע, מאחר ואין הפסק של חומר מפסיק אלא רק אויר ומנח ע"ג היתד אע"פ שאינו נהנה מריח הקרקע כמו שהיה מקודם, ואולי יש חוסר יניקה כל שהוא, אעפ"כ האיסור מדרבנן.

ולדעת הרמב"ם, מאחר והגמרא אמרה סתם 'חייב', או שהוא גורס בגמרא בגרסתו 'חייב חטאת', אפילו ניתוק כלשהוא מכח האדמה או חיבור אליה זה תולדת זורע ותולש וע"כ חייב חטאת.

ועיי"ש להרב המגיד, ולכסף משנה, וללחם משנה שמשמע שהם מבינים שלדעת הרמב"ם אין הלכה כמ"ד שמותר לקנח בגבשושית של עפר שצמח בה ירק. ועיין בב"י ס"י של"ו וכן בלח"מ שם שמסבירים שלהרמב"ם מותר לקנח בגבשושית ובלבד שתהא על יתד ומשם הוא לוקח אותה, זה לדעת הרמב"ם. והוסיף הבי"ו ומסביר שלדעת רש"י הוא מודה שאם שם בגד מתחת לפרפיסא זה נקרא ניתוק מוחלט וחייב עליו מדין תולש, ואם מסירו חייב מדין נוטע.

המאירי לומד מדברים אלו שאם מושך עציץ נקוב ממקום למקום, מפסיק את יניקתו אף בלי להגביהו או להניחו, ויש חולקים עליו.

יש מי שמסביר את מחלוקת רמב"ם ורש"י, שמדובר שהרים את העציץ מהרצפה וטייל אותו בבית ורק אח"כ הניחו ע"ג יתדות, אבל אם הרימו והניחו מיד ע"ג יתדות, גם הרמב"ם יאמר שאין בעיה ולא חייב חטאת. עיין 'מרכבת המשנה' על הרמב"ם שם.

אבל מהגמרא ומהבי"ו לא משמע כן, שהבי"ו מקשה מדוע הרמב"ם לא הביא את הענין של צרור שעלו בו עשבים שמותר לקנח בו, ותיירץ מה שתיירץ. והרי יכול היה לתרץ: מה שחז"ל אמרו שמותר, איירי בזמן מועט וזה לא מפסיק את היניקה, ומאחר ולדעת הרמב"ם אדם כשמקנח לא ממתין זמן רב, וע"כ הבי"ו לא הסכים לחילוק זה.

הזת עציץ בשבת

עציץ של חרס או עץ. ישנה מחלוקת בין רש"י לתוס', האם קורות עץ או כלי עץ ממשיכים יניקה מן האדמה או לא, וכן בכלי חרס כיון שעשוי מאדמה עיין גיטין דף ז' שלדעת רש"י חרס יונק, עץ לא יונק עד שיהא נקוב, ולדעת התוס' להיפך.

בש"ע ס"י של"ו סעי' ח' פסק: "עציץ אפי"ן אינו נקוב יש להזהר מלטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתדות או איפכא בין שהוא של עץ בין של חרס" ועיין שם בכה"מ ס"ק נ"ב, נ"ג, וביאור להלכה שם ד"ה אפי", וד"ה על גבי, וכן בס"י ש"י"ב סעי' ג' ולחונים עליו, וכן להגר"א שם ושם.

מתי יבא המשיח?

במסכת סנהדרין דף צ"ז כתוב: "בשישית קולות, בשביעית מלחמות, במוצאי שביעית בן דוד בא". ופירש"י באחד הפירושים, 'קולות' - שיוצא קול שבן דוד בא, היינו 'משיח בא'. ובשביעית מלחמות הכוונה בין הגויים לישראל.

ואילו במסכת מגילה דף י"ז ע"ב כתוב: מדוע אנחנו מתפללים בתפילת העמידה ברכה שביעית 'ראה נא וכו' בא"ה גואל ישראל? והגמרא עונה: "מתוך שעתידים להיגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית". וממשיכה הגמרא לשאל: הרי למדנו במסכת סנהדרין הנזכרת לעיל שבשביעית מלחמות, ורק במוצאי שביעית בן דוד בא? ומתרת: מלחמה כמו אתחלתא דגאולה הוא.

אנו פוסקים מאחר ובשישית, ועוד לפניך, הודיעו עדה קדושה ופרסמו בקולי קולות שהנה משיח בא, ובתחילת שנת השמיטה סבלנו מלחמות והם עוד נמשכות, שהקב"ה יאמר למלאך המשחית הרף, ולא ירעו ולא ישחיתו בכל הר הקודש ובאר"י, ותזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. ואנו בע"ה נתפלל, מלחמות עברו אבותינו ואבות אבותינו, מזמן האינקוויזיציה דרך השואה ואחריה ועד מלחמה זו שאנו נמצאים בה בעונות הרבים. הרי מלחמות התקיימו עתה בתחילת שנת השבע, וצריכה לבא הגאולה.

ובשביעית, בברכה שביעית של תפילת העמידה אנו אומרים 'ומהר לגאלנו', וכשיבא המשיח נדע להתמודד עם שנת השמיטה "וכי תאמרו מה נאכל" הרי כל היתר המכירה הוא רק כשפוסקים ששמיטה בזמן הזה מדרבנן, ושל עכו"ם א"י לא אוכל לאוכלים חולין בטהרה? אלא אין ספקות ולא שואלים מה נאכל או כמו שהרמב"ם פסק בהלכות מלכים פרק י"א הלכה א' כשיבא מלך המשיח "ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה".

והסבירו המפרשים: שיתחילו למנות שמיטין ויובלות, ומי יודע אם יקבע ששנה זו היא שנת השמיטה. וגם אם יקבע כן, הרי כתב אה"ח הקדוש ויקרא פרק כ"ה פסוק כ"א "וציותי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלש השנים" שתהיה ברכה בכד הקמח, וצפחת השמן, וכן בשמן של אשת עובדיה".

נופיו מעל הארץ

עציץ נקוב התלוי בקיר או המונח על אדן החלון ועליו יורדים מעבר לעציץ על הכביש, י"א שאסור לעבור תחתיו בשבת משום תולש, כי בשעה שעובר תחתיו מפסיק את יניקתו מהקרקע, וגם ישנה נ"מ בשמיטה.

למעשה, אדם עובר ולא אדעתיה ואינו מתכוין לזרוע או לטוע. וכן יכול להיות שהם פרחים מלאכותיים, וע"כ מותר לעבור כי אין הוא מתכוון לכך ובפרט שלדעת רש"י המובא להלן שאפי"ן אם מתכוון האיסור מדרבנן.

עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות

הגמרא במסכת שבת פ"א ע"ב דנה בענין צרור שעלו בו עשבים שמותר לקנח בו והתולש ממנו בשבת חייב חטאת". ואומר אביי: "פרפיסא הואיל ואתא לידן לימא ביה מילתא" כלומר, הואיל ואנו עוסקים בפרפיסא נאמר עוד ענין שקשור בו.

ומפרש רש"י ד"ה פרפיסא: "הוא עציץ נקוב שזרעו בו, ובתשובת הגאונים מצאתי שעושין חותלות מכפות תמרין וממלאין אותן עפר וזבל בהמה, וכ"כ או ט"ו יום לפני ר"ה עושין כל אחד ואחד לשם קטן וקטנה שבבית וזורעים לתוכן פול המצרי או קיטנית וקוראין לו פורפיסא וצומח, ובערב ר"ה נוטל כל אחד שלו ומחזירו סביבות ראשו שבע פעמים ואומר זה תחת זה, זה חליפתי וזה תמורת ומשליכו לנהר".

אומר אביי: "היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות מחייב משום תולש, היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע". היינו, כשמונח על הקרקע הוא יונק ממנה, וכשמנתקו ואפי"ן שם אותו על יתדות ויש אויר מתחתיו זה נחשב ניתוק ממקור היניקה ונקרא תולש. וכן אם מונח על יתדות והוא מקרבו לאדמה הוא יונק עכשיו ממנה יותר, ונקרא נוטע.

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יורא - תשס"א - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָאֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בעצץ נקוב כבר הובאה מחלוקת רש"י והרמב"ם, ולהלכה אנו פוסקים כדעת הרמב"ם שהוא איסור דאורייתא, דהיינו אם יש לאדם עצץ נקוב בבית והוא מרים אותו ומניחו על השולחן הוי עקירה, ואם נטלו שוב והניחו על גבי הרצפה חייב משום נוטע. החומרא בדבר זה לא רק בעצץ נקוב אלא גם בעצץ שאינו נקוב שענפיו הולכים מעבר לעצץ, דינו כעצץ נקוב. וראוי להזהר בדבר הזה ולא לנגוע בעצצים בשבת לא ברגל ולא ביד.

אם העצץ עשוי ממתכת והוא אטום גם מלמטה והעלים לא נוטים מעבר לעצץ או עצץ העשוי מחרס והוא מונח על צלחת ממתכת או צלחת מזכוכית מהדין צריך להזהר לא לטלטלו בשבת. ואם מגביה את העצץ הזה בשבת ושומט את הצלחת מתחתיו חייב משום נוטע, ואם הגביהו ושם את הצלחת מלמטה חייב משום תולש, ובשו"ע נפסקה הלכה להחמיר בין נקוב בין שאינו נקוב. בשמיטה ישנה בעיה רק של זריעה ולא של קצירה.

גידולים בעצץ שאינו נקוב לענין תרו"מ וביכורים

בתרומה. אם אדם זרע בתוך ביתו או זרע בעצץ שאינו נקוב - מדאורייתא אין צורך להפריש תרו"מ, אבל מדרבנן חייב בהפרשת תרומות ומעשרות עיין רמב"ם מעשר פ"א הלכה י'.

בעצץ נקוב או ספינה גוששת, אומר הרמב"ם: "עפר היוצא לארץ, בזמן שהספינה גוששת הצומח בה חייב בתרו"מ ובשביעית כצומח בא"י עצמה". דהיינו אם יש לי ספינה גוששת מחלוקת רש"י ותוס' אם היא עשויה מעץ או מחרס או כלי נקוב דינו כאילו זרע או קצר. אם אדם זרע בעצץ שאינו נקוב חייב בתרו"מ מדרבנן עיין רמב"ם תרומות פ"א הלכה כ"ג.

במעשרות. אומר הרמב"ם: "אילן שנטעו בתוך הבית פטור ממעשרות שנאמר 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה', ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם" רמב"ם לעיל. אדם נטע עץ בתוך ביתו פטור ממעשרות מדאורייתא כי נאמר "היוצא השדה", אבל חייב מדרבנן.

כמו שבעצץ נקוב חייב מדאורייתא, ובעצץ שאינו נקוב חייב מדרבנן ועיין ברכות מ"ז ע"ב שעצץ שאינו נקוב חייב מדרבנן.

בביכורים. הרמב"ם אומר ביכורים פ"ב הלכה ט': "הגדל בעצץ אע"פ שהוא נקוב והגדל בספינה אינו מביא ממנו כל עיקר שנאמר 'בארצם' וזה לא מארצם, אבל מביא מן הגדל בגג או בחורבה" ועיין לראב"ד ולרדב"ז וכס"מ שם.

בדיני ערלה יש מחלוקת בין הרמב"ם להרא"ש. להרמב"ם מע"ש פרק י' הלכות ח', ט' "הנוטע בעצץ שאינו נקוב חייב בערלה אע"פ שאינו כארץ לזרעים, הרי הוא כארץ לאילנות" הי"ח, "אילן שנטעו בתוך הבית חייב ערלה" ה"ט, ועיין שם בכס"מ וברדב"ז טעמו של הרמב"ם אליבא דירושלמי שהרששים מפפעים, ואין נ"מ בין עץ לחרס. ואם נאמר שהטעם שהירושלמי מבדיל בין ערלה למעשרות הוא שבערלה לא כתוב 'ארץ' ולא כתוב 'שדה', אלא 'כי תבואו אל הארץ ונטעתם', הנטיעה קובעת והכל מתורץ.

ולדעת הרא"ש אין בעצץ לא נקוב חיוב ערלה עיין רא"ש בשו"ת כלל ב' שו"ת ה', ובשו"ע יו"ד סי' רצ"ד סעי' כ"ו. ועל גג שמילאהו עפר ונטע בו, והנוטע בספינה או בעצץ אע"פ שאינו נקוב חייב. עיין לגאון שם שהביא מירושלמי ערלה פ"א וסברת הרא"ש ורמב"ם הנ"ל. בענין ההבדל בין עצץ נקוב ללא נקוב, עיין משניות דמאי פ"ה משנה י', ורעק"א שם.

ואומר הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פ"א הלכה ו': "אין מציתין את האור באישות הקנים מפני שהיא עבודת קרקע, ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחול בעפר, ואין בודקים את הזרעים בעצץ מלא עפר, אבל בודקים אותם בעצץ מלא גללים".

אומר הרדב"ז: מה שאסרנו לנסות את הזרעים הללו זה בעצץ נקוב מלא עפר, אבל אם יש בו גללים אע"פ שהוא נקוב מותר. מדוע מותר הרי סוף סוף הוא יונק, וכן מדוע לא נאסור לא נקוב אטו נקוב?

עצץ מזכוכית או מתכת. בעצץ העשוי מזכוכית או מתכת בודאי שישנה חציצה בין העצץ לקרקע ולא חשיב מחובר אם הוא לא נקוב לא למטה ולא מן הצד.

גודל הנקב

ישנה מחלוקת מהו גודל הנקב בעצץ נקוב ע"מ להחשיבו כמחובר לקרקע עיין רמב"ם פ"ה תרומות הלכה ט"ו

ו"א: לפי החישוב של היום גודל ס"מ, ו"א: חצי ס"מ, ו"א: נקב כלשהוא. נוהגים לפסוק חצי ס"מ, וטוב לחשוש בשבת ובשביעית לנקב כלשהוא. ועוד נחלקו באחרונים בדין כלי פלסטיק. בענין טבילה פסקינן שאין דינו ככלי זכוכית ואינו חייב טבילה.

וכן אם יש לו כוס חד פעמי יכול לקדש בו בשבת, לכתחילה עדיף לקדש בכוס זכוכית אם יש לו, וכן עדיף בכוס כסף אם מונח לפניו. ולהלכה חשיב כלי לענין נטילת ידיים בין של בוקר בין לאכילה באחרונים כתוב שלא חשיב כלי לנט"י. כוס חד פעמי שבערב שבת זרקה למשולש שבכור, ובשבת רוצה לשתות בה אסור משום מוקצה שכבר נעשה מוקצה בבין השמשות. אבל אם זרק את הכוס בשבת, מותר לקחת אותו שוב ולהשתמש בו שאין מוקצה לחצי שבת, וה"ה בבקבוק שהתרוקן וזרקו, אם בע"ש זרקו אסור, ואם בשבת זרקו מותר. בכוסות חד פעמיים חזקים ויפים שמשמש בהם אפילו כמה פעמים חשיבין כלא דחינהו בידיים.

נקוב מן הצד

דעת המשנה למלך: שאם העצץ נקוב מן הצדדים ולא מלמטה ג"כ נחשב כנקוב לכל דיניו. וכן אם יש לו עצץ שאינו נקוב כלל וענפיו יוצאים משולי העצץ כלפי חוץ חשיב כמחובר ונ"מ לגבי מעשר ועוד.

ללמדך שישנם עציצים שאין בהם שום נקב ועדיין נחשבים למחוברים ויונקים מהקרקע עיין משל"מ, ביכורים פ"ב הלכה ט' באורך.

ועיין רש"י שבת צ"ה ע"א בענין נקב מהצד, וז"ל: "נקוב חייב - דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בדופנו".

עצץ שאינו נקוב

יש מי שאומר שאם יש עצץ נקוב שמונח בקומה ראשונה למרות שיש ריצוף זה נקרא עצץ שיש בו נקב והוא יונק מן האדמה ואסור בשבת להגביהו, אבל אם העצץ מונח בקומה שניה מכיון שיש אויר מפריד אינו נחשב כמחובר וניתן לשבת לטלטלו, אם אינו מוקצה, ממקום למקום. זה טוב בסברא, אבל לפי דעת רש"י והרמב"ם שאויר אינו חוצץ יוצא שגם אם העצץ מונח בקומה שניה אסור לטלטלו בשבת.

ויותר מזה, שאלו את הרא"ש מובא גם בשו"ת הרשב"א: "גג של בית היה בנוי והיה מקורה בקורות גדולים ובנסרים מדובקים זה בזה, ואחר כך ריצפו כולו ברובדים של אבן על העצים הללו, ועל האבן מלאו עפר", האם מה שזרעו למעלה הוי כעצץ נקוב או לא? לכאורה מה השאלה, הרי האויר מפסיק, ואבן בודאי מפסיקה מהו הספק בגג זה? אלא מכאן משמע שגם בקומה עליונה ביותר ישנה בעיה בשבת להעביר את העצץ ממקום למקום כי יש ניקה כלשהיא, וכן אנו נוהגים להחמיר, וה"ה לענין מעשר, ערלה וכו'.

וזה לשונו: "הכא מודה דהוי כמחובר לכל מילי כיון שהוא מחובר וקבוע ויונק מן הארץ, והאויר שתחת הגג לא מחשבי ליה כתלוש".

בענין עצץ שאינו נקוב כתוב בשו"ע: "אסור לתלוש אפילו מעצץ שאינו נקוב, ויש להזהר מלטלו מעל גבי קרקע ולהניחו ע"ג יתדות או איפכא בין שהוא של עץ בין שהוא של חרס". ואנחנו גוזרים לא נקוב אטו נקוב.

כלומר, עצץ לא נקוב שנמצא בבית ורוצה לגרור אותו בשבת מצד לצד באופן שהוא לא מוקצה - מותר. אבל אם רוצה להגביהו ולהניחו על השולחן, או שהוא נמצא על השולחן ורוצה להניחו על הרצפה או אם נמצא העצץ בבית ורוצה להוציאו למרפסת שאינה מקורה - אסור.

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יורא - תשס"א - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָאֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ארבעת המינים שגדלים בעציץ שאינו נקוב ישנה מחלוקת האם ניתן ללטם עיני ערוך השולחן, הרמ"א, וערוך לנר תרנ"א, ולדעת שד"ח לא מועיל.

גידולים בעציץ לענין ברכה

אדם שזרע חיטה בתוך עציץ שאינו נקוב, והעציץ נמצא בבית, האם על הלחם שיעשה מאותה חיטה מברך 'המוציא לחם מן הארץ', או תותים שגידולם על מים האם מברך עליהם בורא פרי האדמה?
אומר בעל חיי אדם כלל נ"ח סעי' ז', וכלל קנ"ב סעי' ג' : יש לברך בורא פרי האדמה או ברכת מזונות על הלחם, כי זה לא נקרא 'ארץ' וכיצד תאמר 'המוציא לחם מן הארץ'. ויש מי שאומר: הרי זה לא אדמה, ורק ברכת מזונות ניתן לברך.

השדי חמד מביא הוכחה שמברך 'המוציא לחם מן הארץ' וההוכחה מהגמרא האומרת: שאם אדם אכל טבל לא מזמנים עליו, שואלת הגמרא: פשיטא? ומשיבה הגמרא: טבל בעציץ שאינו נקוב. משמע מכאן שאם הפרשת תרו"מ עליך לברך ברכת המזון. וכתוב בירושלמי כל מקום שמברכים ברכת המזון, הברכה הראשונה היא 'המוציא לחם מן הארץ' עיין ברכות דף מ"ז, ועיין בירושלמי שם שהוא מסופק, ולדעת רידב"ז משמע שהספק אפ"י בנקוב. ועיין בשד"ח כי כלל ק' שלדעתו מברך 'המוציא'.

ועיין הרש"ש פסחים דף ל"ו ששם מוכיח מדף ל"ה ע"ב, שאם זרע חיטים בעציץ שאינו נקוב ועישר אותם יוצא יד"ח מצה בפסח, משמע שמברך על זה 'המוציא'.

ולמעשה, כתוב בירושלמי "ר' יוסי בעי מהו לומר על פיתי המוציא לחם מן הארץ", ושם מדבר בענין עציץ נקוב ולא נקוב לענין כלאים, לענין תולש בשבת, לענין טומאה וטהרה אם נקרא מחובר לא מקבל טומאה. וכתב ע"ז הרידב"ז שהשאלה על ברכת המוציא מדובר אפ"י על עציץ נקוב, שכמו שבביכורים כתוב 'ארץ' ואז ממעטים עציץ אפ"י נקוב, כן בברכת המוציא לחם מן הארץ, ולפי דעתו יכול לברך בא"ה אפ"י המוציא לחם בלי 'מן הארץ'.

אנשים החוששים לנסוע ממקום למקום, צריכים לבטוח בקב"ה שאמר לאברהם אבינו 'קום והתהלך בארץ', לדעת ר' אליעזר אלעזר על ידי הליכה כובשים את המקום, ולדעת חכמים ע"י הליכה נוחה ליכבש, אלא"כ יש סכנה מוחשית ואז צריכים לחשוש.

אנו פונים בבקשה לרחל אמנו שלא תסתפק במה שהיא עומדת ובוכה, אלא תלך לכל האמהות והאבות ותעורר אותם שיתפללו על עם ישראל שלא תהיה דרכם עקלקלות אלא דרך ישרה, ונוכה שכל המקומות שנתנו לגויים בגזלה יחזרו אלינו "ועמדו זרים ורעו צאנכם", ויה"ר שהקב"ה ישמור את כל עם ישראל ואת כל חיילי ישראל, "כי מלאכיו יצווה לך לשמורך בכל דרכיך". והם "חרבם תבא בליבם וקשתותם תישברנה", ונוכה לגאולה שלמה בעגלא ובזמן קריב ואמרנו אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

ועל זה חולק החזו"א ובעל ה'נחפה בכסף' ואומר שהרמב"ם אוסר גם בעציץ נקוב וגם בעציץ שאינו נקוב, כלומר ישנה כאן מחלוקת בדעת הרמב"ם האם על עציץ שאינו נקוב בשמיטה חל איסור או לא.

למה נשווה את השמיטה? לשבת? אומר המהרש"א: בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ובשביעית אין דין מלאכת מחשבת. נשווה לביכורים ולערלה שאסור גם בעציץ שלא נקוב? בשמיטה התורה אסרה רק ארבע מלאכות ולא את תולדותיהן, ואילו בשבת תולדות אסור.

נטיעה בתוך הבית בשמיטה

כתוב בירושלמי פ"א ערלה הלכה ב' : אדם שנטע עץ בתוך ביתו חל עליו דין ערלה אבל לא חל עליו דין תרו"מ. שביעית מה הדין? האם דומה לתרו"מ או לערלה? שביעית צריכה, פסוק אחד אומר 'ושבתה הארץ שבת לה' ובתוך הבית זה ארץ ולא שדה ולכאורה יהיה אסור לזרוע בבית בשמיטה, ופסוק שני אומר 'שדך לא תזרע' וזה לא נקרא 'שדה' בתוך הבית. כלומר, האם נאמר ושביתה הארץ שבת לה' זה כולל בתוך הבית ויהיה אסור, או נאמר 'שדך', ובית זה לא שדה ולכן מותר? והירושלמי נשאר בספק.

אומר בעל 'פאת השולחן': מכיון שרוב הפוסקים אומרים שהיום שמיטה דרבנן ובירושלמי זה ספק, לכן מותר לזרוע בתוך הבית פאת השולחן סי' כ"ב בסופו. אומרים האחרונים: צריך בית עם גג ודפנות. יש מי שאומר שכל הספק של הירושלמי הוא אם זרע בבית כי אין רגילות לזרוע בבית. והחממות שעושים היום בגוש קטיף מכיון שיש רגילות לזרוע בהם ולכן הם נחשבים כשדה אבל אנו סוברים שזה כבית, כי לא כל סוגי ירק אפשר לזרוע בחממות ולא בכל תקופות השנה.

הגידולים של גוש קטיף הם לצאת ידי כל הספקות אליבא דכו"ע, כי שם יש מצע מנותק גם מלמטה, העציץ אינו נקוב, החממה מכוסה, מלבד זאת שגוש קטיף הוא מקום חשוב מאד, ואשריהם ואשרי חלקם שמאכילים אותנו אליבא דכו"ע.

הרדב"ז אומר: שאם זרע בשמיטה בעציץ שאינו נקוב מותר שם הלכות שו"ב, ועל זה חולק החזו"א, אבל לפי רידב"ז מותר. עציץ שאינו נקוב המונח בבית אם הוא ממתכת או זכוכית או מחרסינה, מותר לאדם לזרוע בו, אבל אם העציץ מעץ, חרס או מפלסטיק של היום, אפילו שאינו נקוב אסור לזרוע בו או לטעם בו בשמיטה.

עציץ מחרס ויש תחתיו צלחת זכוכית או מתכת והעלים לא עוברים את הצלחת, מותר להשקותו בשמיטה. אבל אם אין צלחת מתחת לעציץ אסור להשקותו כמו בכל השנה כולה אלא משקהו כדי שלא יבול, לאוקמי ולא לאברויי.

וכן באדניות הנמצאות על אדן החלון משקה אותן מים אבל בצמצום. ואם הכניסם לתוך הבית כדי לנקות אותם ולהחזירם אסור כי האוויר אינו חוצץ, וזה או איסור דרבנן לפי רש"י או איסור דאורייתא לפי הרמב"ם אם מחזירים שיהא חייב מדין נוטע.

אדם שמסיידים את ביתו ורוצה הסייד להוציא את העציצים למרפסת מה יעשה? יקח שקית נילון או נייר כסף ויעטוף את העציץ מכל צדדיו וכך יוציאו, אחרת זה נקרא זריעה במקום ודאי כי המרפסת פתוחה. וכן אדם שמעביר את דירתו אם רוצה להעביר את העציצים ג"כ יעשה באופן הנ"ל וכך יעבירם, ויזהר לא להוציא את הכיסוי בחוץ אלא רק בבית. מובאת שאלה בירושלמי: אדם שחסר לו סכך בסוכה ויש לו עציץ שאינו נקוב ורוצה לקחת את העלים שבו ולסכך את סוכתו בעודם נטועים עיני ירושלמי כלאים סוף פרק ז', ולדעת הרב מנחם יש לגזור שאינו נקוב אטו נקוב, פ"ב סוכה.

